

# LAISSEZ-FAIRE

## 20 let od úmrtí Ayn Randové

JAN ZAHRADIL

*„nikdy jsem nepovažoval tu úžasnou zkušenost života za něco zbytečného a nikdy jsem nehledal ospravedlnění jinde než jen sám v sobě. Na to jsem hrdý: že dnes, když pomyslím na svůj konec, který jednou přijde, nebrečím jako jiní lidé v mém věku a neptám se, k čemu to všechno bylo a jaký to mělo smysl. To kvůli mně to bylo a já sám jsem byl tím smyslem. že jsem žil a že jsem jednal.“*

Ayn Randová: *Zdroj (The Fountainhead)*, vyd. Berlet Advertising 2000, přel. J. Melicharová

Před 20 lety, 6. března 1982, zemřela v New Yorku americká spisovatelka a filozofka ruského původu Ayn Randová. Byla jednou z neoriginálnějších osobností 20. století, zakladatelkou objektivistické filozofie, kolem níž se ještě za jejího života vytvořil obdivný a vlivný kult a názorová škola, přetrvávající dodnes.

Původní jméno Ayn Randové dnes neuvádí ani domovská stránka jejího Ayn Rand Institute. Narodila se v roce 1905 v Petrohradě, bolševickou revoluci prožila jako studentka gymnázia, potom studovala filozofii, historii a filmovou scénaristiku. V roce 1926 emigrovala do USA. Uchytila se v Hollywoodu, kde pracovala v nejrůznějších profesích. V roce 1929 se provdala za Franka O'Connora (zůstal jejím manželem po celý život). V roce 1933 dokončila svůj první román „*We the living*“, založený na vlastních zkušenostech s tyranii sovětského režimu. V tehdejší levicové intelektuální atmosféře nebyl román příliš vřele přijat a tři roky nemohl najít vydavatele. Ještě hůře se vedlo jejímu dalšímu dílu, dnes slavnému bestselleru „*The Fountainhead*“, s hlavním hrdinou architektem Howardem Roarkem jako symbolem nekompromisního „ideálního“ hrdiny. Tento román vyšel až v roce 1943, když byl napřed odmítnut dvanácti nakladateli. Po válce se Ayn Randová věnovala už převážně vědecké, přednáškové a publicistické činnosti a popularizaci své objektivis-

tické filozofie a životního postoje. Napsala celou řadu esejů a úvah, které pak byly publikovány celkem v devíti sbírkách, např. „*The Virtue of Selfishness: A New Concept of Egoism*“, „*Capitalism: The Unknown Ideal*“, „*The Romantic Manifesto: A Philosophy of Literature*“ a další (některé vycházely i po její smrti). V roce 1957 dokončila své vrcholné dílo, rozsáhlé románové mystérium „*Atlas Shrugged*“, o němž se často hovoří jako o bibli objektivismu.

Objektivismus Ayn Randové je unikátní koncept, založený na obhajobě existence objektivní reality a možnosti jejího poznání lidským rozumem. Jde vlastně o filozofii krajního individualismu a racionálního egoismu, která zdůrazňuje nezastupitelnou roli lidského rozumu jako jediného nástroje poznání a měřítka všech hodnot a tvrdí, že člověk a jeho život jsou samy sobě nejvyšší hodnotou i cílem. Objektivistická filozofie vášnivě obhazuje volnotržní kapitalismus jako nejpřirozenější a jediný spravedlivý společenský systém. Naproti tomu se tvrdě staví proti myšlenkám kolektivismu a altruismu, které považuje za počátek sebezáhubné cesty k socialismu. Stejně tak tvrdě kritizuje náboženské věrouky jako únik před realitou, vedoucí k další dějinné zhoubě, totiž iracionálnímu mysticismu. Teoretické i beletristické dílo Ayn Randové ohromuje svou silou, důsledností a průzračností. Její odkaz je tak stále nesmírně živý, svěží a inspirující.



Fotografii poskytl Ayn Rand Institute ([www.aynrand.org](http://www.aynrand.org))  
Autor: Talbot, New York City 1943

cí. V dnešním světě došel - po krachu komunismu - konečného ospravedlnění a zdá se, že jeho aktuálnost stále roste.

Pro domácí zájemce bylo až do nedávna dílo Ayn Randové v češtině nedosažitelné. Prvním a jediným seznámením s ní mohl být doposud jen hraný film, před časem vysílaný v televizi, kde Randovou ztělesnila britská herečka ruského (!) původu Helen Mirrenová. Díky péči českých příznivců bude nyní možné se s kompletním dílem Ayn Randové postupně seznámit v překladech. První vlašťovkou je loni vydaný „*Zdroj*“, letos bude následovat teoretická práce o objektivistické filozofii od jednoho z jejích žáků, L. Peikoffa.

**Jan Zahradil** ([www.zahradil.cz](http://www.zahradil.cz)) je poslancem PS PČR, stínovým ministrem zahraničí a místopředsedou ODS.

Liberální koMix

To vypadá jako sušenka!!!



Důsledný liberál, objektivista a socialista....

Kreslí Marek Přikryl

Rozdělme se. Potom ať si s ní každý dělá, co chce



Racionálně a sobecky ji sní sám.



Můžeme si jí rozdělit a znovu přerozdělit. Budme solidární!



se projeví za každé okolnosti.

# Problémová ekonomie Ayn Randové

MARK SKOUSEN

„Žádný tvůrce není hnán touhou sloužit bližnímu svému...“

Howard Roark z knihy Ayn Randové Zdroj

Ayn Randová, autorka oslavovaného díla „Capitalism: The Unknown Idea“, je všeobecně oceňována jako významná myslitelka tržního kapitalismu, vášnivá zastánkyně rozumu, individualismu a racionálního sebezájmu.

Je zde mnoho věcí, které by měly být v díle Ayn Randové vyzdvíženy, zvláště pak její nekompromisní obrana svobody a neúprosný boj proti kolektivismu. Nikdo nepsal přesvědčivěji o vlastnickém právu, právu jedince bránit své bohatství a majetek před zastánci násilí. Její knihy Zdroj a Atlas Shrugged udělaly pro obhajobu bohatství více než kterékoliv jiné dílo světové beletrie.

Přesto jsem byl při čtení jejích novel a textů překvapen, když jsem zjistil, že často vyobrazují podivný a zkršený pohled na ekonomické procesy. Její zkrácený model ekonomických vztahů tak paradoxně může pomoci nepřátelům svobody tím, že dává kapitalismu špatné jméno.

Vezměme si například postoj Howarda Roarka (hlavní postava - pozn. překladatele) vůči jeho práci architekta v knize Zdroj. Na začátku Roark naznačuje, že si vybral architekturu jako povolání, protože miluje svou práci. Touží po dosažení dokonalosti. Snaží se být kreativní. To vše je obdivuhodné.

Poté ale Roark poruší přirozený ekonomický princip - zásadu spotřebitelské suverenity. Když mu děkan architektonické školy řekne: „Tvůj jediný cíl je mu (klientovi) sloužit“, Roark namítne: „Nemám v úmyslu stavět, abych někomu sloužil či pomáhal. Nemám v úmyslu stavět abych měl klienty. Hodlám získat klienty, abych mohl stavět.“ Toto podivné, skoro asociální jednání vypadá jako zkrácený výklad Sayova zákona: „Nabídka tvoří svou vlastní poptávku“ nebo výrok z filmu Field of Dreams: „Když to postavíš, přijdou.“ Nabídka ale vytváří poptávku pouze tehdy, když je o nabídku zájem; lidé přijdou na nový baseballový stadion, jen když budou chtít hrát nebo se dívat. Buď nabídka musí uspokojit poptávku a nebo se stává špatně využitým zdrojem.

Opravdu nemám žádný problém s tím, když se architekt snaží dosáhnout nových standardů v oblasti designu, stejně jako bych zatleskal podnikateli, který se snaží vynalézt nový výrobek nebo vyvinout nové procesy výroby. Takové činy jsou většinou velmi riskantní a finančně nebezpečné, navíc se zprvu často setkávají s posměchem. Ayn Randová správně poukazuje na to, že tyto činy jsou hlavní příčinou ekonomického rozvoje. Historie je plná příkladů „mužů, kteří udělali první kroky po nových cestách vyzbrojení ničím jiným než vlastní vizí.“ (Zdroj)

Ale cíl každého komerčního tvoření musí být uspokojení potřeb zákazníka, ne jejich ignorování! Jejich objevení a naplnění je podstatou kapitalismu. Představme si, jak daleko by se dostal producent, který se rozhodne, že bude vyrábět televize s jeho pěti oblíbenými programy a zákazník ať si trhne nohou! Nebyl by zřejmě daleko před bankrotem.

Stručně řečeno, přesvědčení Howarda Roarka je iracionální a odporuje základním premisám objektivismu Ayn Randové. Pro Roarka A není A. Chce, aby A bylo B - jeho B, ale ne A jeho klienta. A tak Randové ideální člověk špatně pochopil podstatu a logiku kapitalismu - naplnit potřeby zákazníků a tak rozvíjet obecný blahobyt. Jak to napsal Ludwig von Mises ve své knize The Anti-Capitalist Mentality: „Systém vydě-

lávání peněz nechá prosperovat ty, kteří uspěli při naplňování tužeb zákazníků tou nejlepší možnou a nejlevnější cestou. Bohatství se dá získat pouze službou zákazníkovi.“ Howard Roark zjevně ve spotřebitelskou suverenitu nevěří. Proto ve své konečné obhajobě před soudem říká: „Architekt potřebuje klienty, ale nepodřizuje svou práci jejich přáním.“ Opravdu?

Promluve si s jakýmkoliv architektem o Zdroji. Ano, řekne vám, že existuje několik takových, do sebe zahleděných, silně egoistických a elitářských architektů typu Howarda Roarka, kteří mohou bezproblémově stavět pomníky svému egoismu za peníze svých klientů. Frank Lloyd Wright, architekt, kterého Ayn Randová hluboce obdivovala, je možná jedním z nich. Ale teze, které kniha obsahuje, jsou naprosto nerealistické v každodenním světě obchodního stavebnictví. Občas si sice zákazník cení bydlení v domě postaveném značkovým architektem než aby dostal to, co opravdu chce, ale těch není mnoho.

Skoro všechny scénáře Ayn Randové jsou krajní a idealistické, což je strategie, která možná prodává knihy, ale proviňuje se vůči veškerým znakům skutečnosti. Normálně musí architekt úzce spolupracovat s klientem a provést mnoho změn aby projekt odpovídal potřebám zadavatele.

Kompromis je nezbytným elementem úspěšného dokončení návrhu. A tento přístup orientovaný na zákazníky je skutečností ve všech sférách kapitalistického výrobního procesu. Architekt či výrobce jakéhokoliv produktu, který by se zachoval jako Howard Roark ve Zdroji, by velmi pravděpodobně byl bez práce. Roarkův osud je ještě horší: je vinen svým zločinem - destrukcí tak potřebného projektu bydlení radši než uznání minimální změny svého návrhu. Porota ho může osvobodit, ale trh trestá takovýto způsob jednání.

Ayn Randová ironicky musela také přistoupit na kompromis při tvorbě filmu „Zdroj“. Trvala na tom, že pouze Frank Lloyd Wright navrhne kulisy pro film, ale její žádost byla odmítnuta kvůli tomu, že Wright požadoval neuvěřitelný honorář. Nakonec byly kulisy udělány studiovým designérem. Ayn Randová je nazvala „hrůzné“ a „trapně špatné“. Ale film byl přesto natočen a propuštěn do světa. Ach, ty problémy při jednání s ostatními lidmi!

Fakt, že Howard Roark reprezentuje ideálního muže v novelách Ayn Randové a fakt, že očerňuje ostatní postavy ve Zdroji, které jsou ochotny dosáhnout „kompromisu“ s klientovými požadavky, ukazuje, že Ayn Randová je ve filosofické rovině v rozporu s podstatou trhu. Popírá nejzákladnější princip kapitalismu - spotřebitelskou suverenitu.

V tomto smyslu se Ayn Randová ani moc neliší od ostatních umělců a intelektuálů. Umělci vždy zavrhovali kapitalismus. Nenávidí myšlenku podrobení svého talentu hrubému komercionalismu a surovým chutím obyčejných lidí. Ale Ludwig von Mises potrestal tento snobský přístup v The Anti-Capitalist Mentality: „Úsudek o hodnotě uměleckého díla je čistě subjektivní. Někteří mají rádi to, čím druzí opovrhují. Není zde žádné měřítko, kterým bychom mohli změřit estetickou hodnotu básně či stavby. Mises také dodává, že pouze skrze ekonomický pokrok - tvorbou přebytečného bohatství - byla zvýšena úroveň vkusu a umění a proto odpovídá poža-

davkům pokročilejších tvůrců. „Když moderní průmysl začal poskytovat masám lepší materiální podmínky pro jejich život, zprvu bylo jejich hlavním zájmem vyrábět co nejlevněji a bez ohledu na jakékoliv estetické hodnoty. Později, když vývoj kapitalismu zvýšil životní úroveň velkého množství lidí, krok za krokem kráčeli za výrobou věcí, které nepostrádají propracovanost a krásu.“

To nás dovádí k fatální chybě v knize Atlas Shrugged. Základní myšlenka v knize Ayn Randové narušuje celkovou rozumovou koncepci existence obchodu - neustálá práce uvnitř kapitalistického systému při hledání způsobu, jak vydělat peníze. Nikdy zde nebude Galtovo údolí, kde se nejspěšnější světoví podnikatelé izolují od zbytku světa. Nikdy zde nebude dostatek principiálních obchodních vůdců pro boj proti systému. Obchodní svět nepřítahuje ideologie a jejich věřící, přitahuje lidi primárně zaujaté vyděláváním peněz všemi možnými způsoby. A tyto lidé by nevěnovali pozornost Johnu Galtovi ani pět minut. Jak říká Mises: „Ve společnosti je velmi malý kontakt mezi úspěšnými obchodníky a velkými autory, umělci či vědci... Mnoho úspěšných lidí v obchodním světě není přitahováno knihami a myšlenkami. Ayn Randová obdivovala Misesa, ale zjevně toho moc nepochytila z jeho knih. Škoda.“

Na útok Howarda Roarka na spotřebitelskou suverenitu lze nepochybně dobře demonstrovat Randovskou filosofií sobectví. Existují dva extrémy: Filosofie těch, kteří slouží pouze sobě a uspokojují taktéž jen sami sebe a opačná filosofie těch, kteří věří, že by měli vždy usilovat pouze o to, aby sloužili a obětovali se ostatním. To druhé nazývá Ayn Randová „altruismus“. V The Virtue of Selfishness prosazuje Randová tento názor: „Altruismus říká, že cokoliv, co děláme pro dobro ostatních, je dobré a cokoliv, co činíme ve svůj vlastní prospěch, je špatné.“ Randová jednoznačně protestuje proti altruismu a zastává opačný extrém. Jak Francisco d'Anconias říká Dagny Taggartovi v Atlas Shrugged: „Neber ohledy na naše zájmy či touhy. Nemáš povinnost vůči nikomu jinému než sobě.“ Žádné obětování, žádný altruismus, pouze čistě egoistické sobectví.

Zakladatel moderní ekonomie Adam Smith přistupuje k tomuto problému jinak - integruje oba koncepty do svého „systému přirozené svobody“. Smith a Randová jsou ve shodě co se týče užitku svobodné kapitalistické společnosti. Ale Adam Smith odmítá Randovskou vizi sobecké nezávislosti. Ve svém učení identifikuje dvě síly, které jsou v pozadí lidského chování - ve své knize The Theory of Moral Sentiments tu první sílu nazývá jako soucit či dobročinnost, v proslulejším Bohatství národů se zaměřuje na tu druhou, kterou určuje coby sebezájem či právo na prosazování svých vlastních cílů. Smith věří, že jak se tržní ekonomika rozvíjí a jednotlivci se vzdalují od své komunity, sebezájem začíná být dominantnějším motivem lidského chování než soucit. Ale obě tyto síly jsou základem pro dosažení „všeobecného blahobytu“.

Adam Smith je znám pro svůj slavný výrok, který není nepodobný myšlení Ayn Randové: „Není to kvůli dobročinnosti řezníka, sládky či pekaře, že se můžeme těšit na večeři, je to kvůli jejich péči o své vlastní zájmy.“ Tato citace je ale často špatně používána vytržením z kontextu. Smithův sebezájem nikdy nedosahuje Randov-

ského sobectví, které ignoruje zájmy ostatních. Naopak, dle Smitha nemohou být cíle jednotlivce plně dosaženy bez ohledu na sebezám ostatních. Smith to konstatuje hned v další větě: „Neapelujeme na jejich dobročinnost, ale jejich sebezám, a také před nimi nemluvíme o svých potřebách, ale o výhodách, které z těchto potřeb pro ně plynou.“ Mimoto dříve na stejné stránce píše: „Obstojí ten, kdo zachytí jejich sebezám ve svůj prospěch... Dej mi to, co chci a dostaneš

to, po čem toužíš - to je smysl každé podobné nabídky.“ Smithovy názory reflektují jeho křesťanský původ, zejména zlaté pravidlo: „nečini ostatním tak, jak nechceš, aby činili oni tobě.“

Pravý kapitalistický duch by se dal vystihnout křesťanskou zásadou: „Miluj bližního svého jako sám sebe.“ Adam Smith a Ludwig von Mises by nepochybně s tímto krédem souhlasili, je ale zjevné, že Howard Roark a John Galt - a jejich stvořitelka - by souhlasili pouze s jednou polovi-

nou. A to je velká škoda pro největší novelistku dvacátého století.

**Mark Skousen** je prezidentem *Foundation for Economic Education (FEE)*, komentátorem *Forbesu* a šéfredaktorem *Forecasts and Strategies*. Je autorem knih *The Making of Modern Economics, Economic Logic a dalších*. Další informace o jeho osobě naleznete na jeho stránce [www.mskousen.com](http://www.mskousen.com).

Překlad: T.J.

## Proč poznávat objektivismus ?

JIRÍ KINKOR

Ve svém slavném projevu „*Filozofie: kdo ji potřebuje*“ předneseném v americké vojenské akademii West Point v roce 1974 vysvětlovala Ayn Randová nesmírnou důležitost filozofie. Na závěr uvedla:

„Nedala jsem si dnes večer za úkol získat vás pro svou filozofii, nýbrž pro filozofii jako takovou. ... Jsem přesvědčena, že pokud si uvědomíte důležitost filozofie a potřeby jejího kritického zkoumání, dospějete k tomu, že přijmete právě *moji* filozofii.“

Krátce a výstižně tak vyjádřila jednu klíčovou myšlenku. Objektivismus nemá žádnou vážnou filozofickou opozici. Objektivismus vahou své strukturované, logické a jasné argumentace přesvědčí každého intelektuálně poctivého člověka. Jeho obhajoba naráží spíše na odpor vůči abstraktnímu myšlení a na ignorování filozofie vůbec. Naráží na přehlížení klíčového významu filozofie pro *každodenní praktický* život člověka. Naráží na neschopnost drtivě většiny intelektuálů uvědomit si, že *veškeré* jejich ideje jsou odvozeny z jistých nejobecnějších premis a východisek, které zpravidla považují za samozřejmé, a přitom vůbec samozřejmé nejsou. Některé jsou mylné, jiné jsou pravdivé. Právě z těchto nejobecnějších idejí pramení společenské katastrofy nebo naopak úžasný rozkvět člověka a civilizace.

Důvod, proč žijeme ve světě kolektivismu a etatismu a nikoli ve světě svobodném, nespocívá v tom, že drtivá většina lidí je pohodlná, že nechce přemýšlet nebo že je málo vzdělaná v ekonomii. Neexistuje ani žádný „zákonitý“ historický vývoj, jímž lidstvo musí projít, přičemž nyní se nacházíme v nějaké „evolučně nutné“ a bohužel neblahé fázi. Není nic v přirozenosti člověka, co by nevyhnutelně vedlo k odmítání jednoho pojetí světa a přijímání druhého. Odpor vůči kapitalismu ze strany mnoha lidí není nějakou jejich nepochopitelnou vrozenou odlišností v náhledu na svět. Vnímání světa je lidskou volbou, kterou lze měnit. Světonázor zdaleka nezačíná otázkou, zda chci nebo nechci svobodu. Začíná otázkami mnohem hlubšími, z nichž *každý* člověk ve svém myšlení vychází. Dostaneme se k nim velmi jednoduše: Máme chtít svobodu? Je svoboda dobrem? A co je dobro? Jak to víme? Jsou dobro, zlo a morálka subjektivní záležitosti? Je člověk ze své přirozenosti defektní, nedokonalá, špatná nebo dokonce zvrhlá bytost? Nebo je strůjcem svého charakteru a může dosáhnout morální dokonalosti a ušlechtilosti? Je ovládnán vnějším světem nebo je jeho život plně v jeho rukou? Máme ke správnému názoru dospívat rozumem, nebo nějak jinak? Jakou roli hraje naše citění? Existuje jedna pravda? Můžeme se spolehnout na své smysly nebo nás klamou?

To vše jsou příklady otázek, na něž máme *každý* nějakou odpověď. Většina lidí si odpovídá zcela bezděčně, automaticky a své odpovědi považuje za samozřejmá východiska. Na tom není nic špatného. Primární odpovědnost za to, jaké odpovědi si dáváme, leží sice na nás, ale zpravi-

děla na ně nepřicházíme vlastním myšlením. Vstřebáváme je odmalička prostřednictvím výchovy rodičů, literatury, formálního vzdělání a médií. V konečné instanci však tyto odpovědi přicházejí od intelektuálních autorit. A odkud vposledku čerpají intelektuální autority? Z filozofie. A právě zde leží jádro problému. Ona naše jakoby samozřejmá východiska vůbec nejsou samozřejmá, je potřeba je explicitně prověřit. Právě to je úkolem filozofie a právě zde leží historický význam objektivismu. Objektivismus říká, že díky omylům v těchto fundamentálních idejích nejsou lidé s to obhájit racionální pohled na svět a důsledně se jím řídit. Nejde o to, že by lidé nepřemýšleli rozně. Jde o to, že nejsou schopni své myšlení a své názory *obhájit* proti iracionálnímu oponentům, čímž se otevírají dveře těm nejhorším odrůdám skepticismu a mysticismu. A právě v podkopání autority rozumu spočívá kořen intelektuálního chaosu a kolektivistického moru naší éry.

Svá nejobecnější východiska nemůžeme chovat jinak než v podobě obecných pojmů a zásad. Lidé však nejsou příliš ochotni abstraktně přemýšlet. Pochopit, proč se lidé snaží vyhnout příliš abstraktnímu myšlení, znamená odhalit příčinu, proč tápou v abstraktních pojmech. Znamená to zabývat se otázkou, co jsou pojmy, kde se tu vzaly, jak vznikly. Ayn Randová přichází s fundamentálně novou odpovědí a odhaluje tak celý řetězec omylů ve filozofickém myšlení minulých dvou tisíciletí, jejichž kořenem jsou právě chybné odpovědi na základní otázku lidského poznání: vztah pojmů ke smyslově vnímané realitě.

V běžných projevech a diskusích se většinou nesetkáme s technickými filozofickými termíny, nýbrž s typickými frázemi a slogany. Lidé si zpravidla vůbec nejsou vědomi, že jde o přenašeče zhoubných filozofických idejí. Mezi nejčastější patří například „svět přece není černobílý“, „nic přece neplatí absolutně“, nebo „to je sice hezká teorie, ale praxe je jiná“ nebo „nechme stranou ideologie a velká slova a věnujme se věcným problémům“, nebo „nechte té konfrontace a zkusme najít společnou řeč“, nebo „žádná jednoduchá řešení neexistují“ nebo „každý se přece může mýlit“ atd. Tyto a mnohé další fráze, klišé a pojmové pasti účinně paralyzují schopnost přesvědčování, schopnost identifikace a vyučování nesprávných názorů. Jsou jakýmsi neviditelným nástrojem k intelektuálnímu odzbrojení oponentů, k podřívání jejich sebevědomí a poznávací jistoty.

Jen si vzpomeňte, jak často se vám stalo, že jste s někým dostali do názorového sporu a dotyčný, jsa zahánán do úzkých, se nakonec uchýlí k odpovědi typu: „dobře, dobře, vy máte svůj názor, já mám svůj, mám na něj právo, *nikdo přece není majitelem pravdy*.“ Tím pro vás diskuse skončí, protože přesně zde začíná filozofie, do níž nechcete pronikat, ačkoli v ní tkví řešení vašeho sporu.

Nebo si vezměte slogan sociální demokracie „lidskost proti sobectví“. Odmítáte ho, protože

se nepovažujete za sobce a myslíte si, že princip svobody nemá se sobectvím nic společného? Dopouštíte se zásadní chyby. Své oponenty nepřesvědčíte nikdy, dokud s nimi nepovedete bitvu o základní filozofické pojmy. Sobectví je jedním z nich. Až pochopíte jeho správný obsah, zjistíte, že budete schopni socialistům dokázat, že lidskost *vyžaduje* sobectví.

Objektivistický filozofický systém lze shrnout do základních principů týkajících se pojetí reality, poznání, člověka, morálky a politiky (oblast estetiky zde pomíjím):

Svět (realita) existuje nezávisle na člověku, na jeho vědomí. Nezávisle na našich přáních, idejích či emocích existují přirozené zákony, zákony příčiny a účinku. Aby člověk přírodu ovládl, musí se jí přizpůsobit. Musí se přizpůsobit i lidské přirozenosti a nejednat proti ní.

Rozum je jediným nástrojem člověka k poznání reality a člověk je schopen ji poznávat na základě nezbytně platného smyslového poznání. Rozum integruje smyslově vnímaná data do pojmů, na jejichž základě člověk jedná. Pocity (emoce) nejsou argumenty, jsou druhotné, vyplývají z myšlenek (správných či nesprávných), které člověk dříve přijal a uložil do svého podvědomí.

Člověk je reálnou autonomní bytostí, jednotou těla a vědomí. Je strůjcem svého charakteru a osudu. Má volní schopnost a je plně odpovědný za svůj život a důsledky svého jednání. Ani ve svém myšlení, ani ve svém jednání není bezmocnou loutkou neznámých vnějších sil, společenského prostředí, historických trendů či nevyšlehlých vnitřních pudů.

Existuje jen jeden systém správných morálních hodnot, stejný pro *každého* člověka, protože morálními hodnotami jsou nejobecnější hodnoty, které jsou objektivně diktovány *přirozeností* světa a člověka, nikoli konkrétními podmínkami jeho života ani jeho subjektivními a arbitrárními rozmary. Člověk je sám sobě nejvyšším cílem a hodnotou, není nástrojem k cílům ostatních. Neobětuje se ostatním, ani nežije z obětování ostatních sobě. Dosahování vlastního štěstí je nejvyšším morálním cílem člověka.

Ayn Randová je prvním filozofem v historii, který dává pojmu „egoismus“ správný, racionální obsah. Naproti tomu převládající morálka altruismu je *negací* lidského života. Altruismus není označení pro dobrou vůli a velkorysost, pro schopnost člověka soucítit s lidmi v nouzi a pro pomoc. Altruismus je *nezištné* jednání. Altruismus za dobro považuje *obětování* hodnot a prosadil se jen proto, že pojem egoismus se stal synonymem nelidskosti.

Objektivismus uznává hodnoty nikoli proto, že jsou tradiční a „historicky osvědčené“. Objektivismus hájí jen racionální hodnoty, *protože* jsou racionální a protože jen rozum je platným soudcem hodnot. Jen hodnoty, které lze *rozumem* obhájit, se mohou prakticky historicky osvědčit.

Život člověka ve společnosti vyžaduje takové

uspořádání, které mu umožňuje uplatňovat závěry svého rozumu, řídit se racionální morálkou. Kapitalismus je politický systém, kde jedinou funkcí státu je prosazení a ochrana individuálních práv člověka. Kapitalismus není jen praktickým nástrojem k dosažení blahobytu člověka. Je jediným *morálním* společenským uspořádáním. Kapitalismus není dobrem jen pro zdravé, sebevědomé, racionální či bohaté lidi. Je dobrem pro *každého* člověka, protože je odvozen z podstaty člověka jako volní bytosti se schopností rozumu. Každému otevírá možnost pro realizaci svého potenciálu, umožňuje člověku žít jako člověk.

Objektivismus zásadně odmítá obhajobu svobody jako primární hodnoty. Proč? Protože objektivismus na první místo staví rozum a schopnost jednotlivce poznávat realitu. Jen a právě proto, že rozum je schopen poznání reality, dospívá objektivismus k jednoznačnému závěru, že morálka egoismu je morálkou umožňující život člověka. Jen a jen proto, že rozum je nástrojem přežití, potřebuje člověk svobodu, aby své jednání mohl řídit svým rozumem. Mnozí své jednání rozumem neřídí. Znamená to, že svobodu nepotřebují? Ne. Podstatné je, že se rozumem řídit *mohou* a *měli by*, a proto potřebují svobodu.

„Pokud lidé cítí, že mají na výběr mezi tím, co je morální, a tím, co je praktické“, říká Ayn Randová, „nebude je nikdy motivovat důkaz, že kapitalismus je praktický. Lidé vždy byli ochotni bojovat za *morální* principy, a pokud to bylo nezbytné, za ně i umírat. Nebudou bojovat ani umírat za ekonomické principy. Vždy dají přednost morálce před praktičností, za jakoukoli cenu. Chceme-li přivést zemi ke kapitalismu, musíme nejprve prokázat morálnost kapitalismu.“ (zvýraznění přidáno)

Prokázat morálnost kapitalismu znamená odvodit ji rozumem. To je možné jen tehdy, je-li rozum platným nástrojem poznání. Přehlížet či dokonce ignorovat obhajobu rozumu a morálky egoismu znamená učinit ze svobody prázdný zvuk a stát se jejím nepřítelem. Stejně tak jako matematik nemůže tvrdit, že  $3 \times 1 = 3$ , aniž by stavěl na faktu, že  $1+1=3$ , nemůže ani obhájece svobody ignorovat obrovskou pojmovou stavbu, která princip svobody podpírá. Objektivismus je proto především filozofií *rozumu*, teprve potom egoismu a svobody.

**Jiří Kinkor** ([kinkor@aynrand.cz](mailto:kinkor@aynrand.cz)) je předním českým objektivistou. V letech 91-97 zastával funkci poradce ministra financí, v současnosti je finančním analytikem.

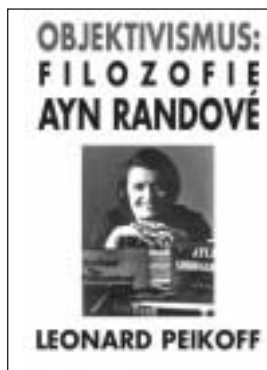
(a to nejenom filozoficky vzdělanému) filozofií objektivismu.

Peikoffova publikace vyšla v roce 1991, krátce před koncem 20. století - století rozsáhlých společenských katastrof. To je lidem až příliš dobře známo. Zůstává jim však dosud skryto, že tyto katastrofy byly vyústěním jistých abstraktních filozofických idejí. Je nejvyšší čas si připomenout, že právě na nejabstraktnějších idejích - objektivistických i opačných - *nesmírně záleží*.

Objektivismus navazuje na to nejlepší z dědictví řecké filozofie.

Ayn Randová vyřešila klíčovou otázku vztahu pojmů a smyslově vnímané zkušenosti. Přichází s definitivní obhajobou rozumu jako jediného a absolutně platného nástroje neomezeného lidského poznání reality. Její filozofie má potenciál zvrátit naše směřování k novému středověku, zvrátit zhoubné kolektivistické a neomystické trendy, jež mají jednoho společného jmenovatele: iracionalitu. Všechny morální, politické a estetické principy, které paní Randová hájí, spočívají na rozumu, jsou jeho aplikací.

Dr. Peikoff vytvořil dílo, které poprvé představuje objektivismus jako ucelený filozofický systém, jenž je nyní plně připraven svěst histo-



rický zápas za fundamentální změnu myšlení lidí. Tato kniha dává objektivistickému systému formu potřebnou k tomu, aby se plně etabloval a získal všeobecný respekt jako rigorózní filozofické myšlení. Tedy formu, kterou nezbytně potřebuje k dobytí akademické půdy.

Peikoffova kniha, která je brilantně strukturovaná a plná konkrétních příkladů, překvapí každého, kdo si myslí, že filozofie nutně musí být nesrozumitelným a nepoužitelným teoretizováním odtrženým od reálného světa. Nemusí. Objektivismus je logickou stavbou s jasně odvozenými a definovanými pojmy, jimž porozumí každý dospělý a intelektuálně poctivý člověk. Peikoff dokazuje, že filozofie je nezbytným každodenním vodítkem života člověka, ať si to uvědomuje či nikoli. Jde o to, abychom si svou filozofii uvědomovali, ale především o to, aby to byla filozofie hodná života *člověka* a odpovídala jeho přirozenosti. **Jiří Kinkor**

**Knihu vydal Berlet roku 2002**

**488 stran**

**cena 495 Kč**

**Knihu lze objednat na [www.aynrand.cz](http://www.aynrand.cz)**

## RECENZE

### Filozofie pro život na zemi

Americká filozofka-spisovatelka Ayn Randová (1905–1982) se zapsala do vědomí miliónů čtenářů prostřednictvím hrdinů svých románů. Svou filozofii však nestihla zpracovat do jednoho komplexního a systematického pojednání. Tohoto úkolu se ujal dr. Leonard Peikoff, její intelektuální dědic, filozof, který objektivismu zasvětil celý svůj život. Výsledkem jeho úsilí je *Objektivismus: Filozofie Ayn Randové*, kniha, která poprvé zpřístupňuje českému čtenáři

Laissez-Faire, měsíčník pro svobodu jednotlivce. Čte se [lese-fér]. Vydává: Petr Mach, Bozděchova 8, 150 00 Praha 5, tel.: 0603-228753, e-mail: [machpetr@iol.cz](mailto:machpetr@iol.cz), <http://www.petrmach.cz>, číslo účtu 152050656/0300. Šéfredaktor: Tomáš Jirsa, e-mail: [tjirsa@centrum.cz](mailto:tjirsa@centrum.cz). Náměty, články, reakce, zájem o předplatné, zájem o inzerci uvádějte na výše uvedený kontakt. Registrace MK 8183. ISSN 1212-8597